



Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika, na temelju članka V. stavak 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i članka 39. stavak 1. Poslovnika o radu Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 6. do 8. studenog 2013. godine, donijelo je

## ODLUKU

### I.

**Arheološko područje – višeslojno prapovijesno naselje na Visu, općina Derventa**, proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik)

Nacionalni spomenik čine gradina i pokretni arheološki materijal s lokaliteta, pohranjen u Muzeju u Doboju.

Nacionalni spomenik nalazi se na prostoru koji obuhvata k.č. 1313 i 1314 (novi premjer), posjedovni list broj 316, k.č. 1315 (novi premjer), posjedovni list broj 926, k.č. 1316 (novi premjer), posjedovni list 171, k.č. 1279/1 (novi premjer), posjedovni list broj 120, k.č. 1279/2 (novi premjer), posjedovni list broj 932, k.č. 1284/1 i 1284/2 (novi premjer), posjedovni list broj 632 i k.č. 1336 (novi premjer), posjedovni list broj 109, k.o. Modran, općina Derventa, Republika Srpska, Bosna i Hercegovina.

Na nacionalni spomenik se primjenjuju mjere zaštite utvrđene Zakonom o provedbi odluka Povjerenstva za zaštitu nacionalnih spomenika ustanovljenog sukladno Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik Republike Srpske" br. 9/02, 70/06 i 64/08).

### II.

Vlada Republike Srpske dužna je osigurati pravne, znanstvene, tehničke, administrativne i financijske mjere za zaštitu, konzervaciju i prezentaciju nacionalnog spomenika.

Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljnjem tekstu: Povjerenstvo) utvrdit će uvjete i osigurati sredstva za izradu i postavljanje informacijske ploče sa temeljnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

### III.

U svrhu trajne zaštite nacionalnog spomenika, na prostoru definiranom u točki I. stavak 3. ove odluke utvrđuju se sljedeće mjere zaštite:

- dopušteni su isključivo istraživački, arheološki i konzervatorsko-restauratorski radovi, uključujući i one koji imaju za cilj prezentaciju spomenika, uz odobrenje ministarstva nadležnog za prostorno uređenje Republike Srpske i stručni nadzor nadležne službe zaštite naslijeđa na razini Republike Srpske;

- zabranjena je izvedba građevinskih radova i promjena oblika terena, te izgradnja infrastrukture, industrijskih objekata i postrojenja;
- lokalitet je arheološko nalazište pa je prilikom obavljanja istražnih radova obvezno osigurati prisustvo arheologa;
- zabranjeno je prekopavanje lokaliteta;
- zabranjeno je neovlašteno prikupljanje pokretnog arheološkog materijala (nalaza);
- potrebno je deminirati zaštićeni prostor nacionalnog spomenika;
- obvezna je izrada Plana upravljanja lokalitetom koji treba sadržavati arheološko istraživanje prostora i mjere zaštite, konzervacije i prezentacije nalaza;
- nije dopušteno odlaganje otpada.

#### IV.

Svi pokretni nalazi koji tijekom arheološkog istraživanja budu nađeni, bit će pohranjeni u Muzeju u Doboju, obrađeni i prezentirani na odgovarajući način.

Sav pokretni i nepokretni arheološki materijal koji bude nađen tijekom arheoloških istraživanja neophodno je stručno obraditi.

Arheolog – voditelj arheoloških istraživanja dužan je nakon izvršenih arheoloških radova podnijeti izvješće Povjerenstvu i instituciji koja je obavila istraživanja.

Arheolog – voditelj arheoloških istraživanja mora imati na raspolaganju sav nađeni pokretni i nepokretni arheološki materijal dok traje istraga i dok ne završi izvješće, a najduže za period od tri godine.

Paralelno s izvedbom arheoloških istraživanja, neophodna je sukcesivna konzervacija nepokretnih nalaza na lokalitetu i konzervacija pokretnog arheološkog materijala i njegovo pohranjivanje u odgovarajuće prostore (depoe).

Nakon dostavljanja izvješća o sprovedenom istraživanju, Povjerenstvo će utvrditi pokretne nalaze na koje će biti primjenjivane mjere zaštite koje Povjerenstvo utvrđuje.

#### V.

Iznošenje pokretnog arheološkog materijala iz točke I. stavak 2. i točke IV. stavak 1. ove odluke (u daljnjem tekstu: pokretno naslijeđe) iz Bosne i Hercegovine nije dopušteno.

Izuzetno od odredbe stavka 1. ove točke, dopušteno je privremeno iznošenje pokretnog naslijeđa iz Bosne i Hercegovine radi prezentacije ili konzervacije, ukoliko se utvrdi da konzervatorske radove nije moguće izvršiti u Bosni i Hercegovini, odnosno ako se procijeni da se konzervacija u inozemstvu može izvršiti kvalitetnije, brže i jeftinije.

Odobrenje u smislu prethodnog stava daje Povjerenstvo, ukoliko nesumnjivo bude utvrđeno da to ni na koji način neće ugroziti pokretno naslijeđe.

Povjerenstvo u svom odobrenju za privremeno iznošenje pokretnog naslijeđa iz Bosne i Hercegovine utvrđuje sve uvjete pod kojima se to iznošenje može izvesti, rok za povrat u Bosnu i Hercegovinu, kao i zaduženja pojedinih organa i institucija na osiguranju tih uvjeta, te o tome obavještava Vladu Republike Srpske, nadležnu službu sigurnosti, carinsku službu Bosne i Hercegovine i javnost.

VI.

Stavljaju se izvan snage svi sprovedbeni i razvojni prostorno-planski spisi u dijelu u kojem su suprotni odredbama ove odluke.

VII.

Svatko, a posebice nadležna tijela Republike Srpske, gradske i općinske službe suzdržat će se od poduzimanja bilo kakvih postupaka koji mogu oštetiti nacionalni spomenik ili dovesti u pitanje njegovu zaštitu.

VIII.

Ova odluka dostavit će se Vladi Republike Srpske, ministarstvu nadležnom za prostorno uređenje Republike Srpske, nadležnoj službi zaštite naslijeđa na razini Republike Srpske i općinskim tijelima uprave nadležnim za poslove urbanizma i katastra, u svrhu sprovedbe mjera utvrđenih u toč. II.–VII. ove odluke, te nadležnom općinskom sudu u svrhu upisa u zemljišne knjige.

IX.

Sastavnim dijelom ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom, koje je dostupno na uvid zainteresiranim osobama u prostorijama i na web stranici Povjerenstva ([www.kons.gov.ba](http://www.kons.gov.ba)).

X.

Sukladno članku V. stavak 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Povjerenstva su konačne.

XI.

Ova odluka stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku BiH".

Ovu odluku Povjerenstvo je donijelo u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Martin Cherry, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović i Ljiljana Ševo.

**Predsjedateljica Povjerenstva**

**Amra Hadžimuhamedović**

Broj: 05.1-2.3-53/13-37  
6. studenog 2013. godine  
Sarajevo

## **O b r a z l o Ź e n j e**

### **I – UVOD**

Na temelju članka 2. stavak 1. Zakona o provedbi odluka Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, uspostavljenog sukladno Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, "nacionalni spomenik" je dobro koje je Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika proglasilo nacionalnim spomenikom sukladno sa čl. V. i VI. Aneksa 8., Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini kao i dobra upisana na Privremenu listu nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH" broj 33/02), sve dok Povjerenstvo ne donese konačnu odluku o njihovom statusu, a za što ne postoji vremensko ograničenje i bez obzira da li je za dotično dobro podnesen zahtjev.

Aleksandar Jašarević, kustos-arheolog u Muzeju u Doboju, podnio je dana 22.02.2013. godine, peticiju/prijedlog za proglašenje arheološkog lokaliteta: Prapovijesno naselje na Visu kod Dervente, nacionalnim spomenikom BiH.

Sukladno sa odredbama Zakona, a na temelju članka V. stavak 4. Aneksa 8. i članka 35. Poslovnika o radu Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, Povjerenstvo je pristupilo sprovedbi postupka za donošenje konačne odluke za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom.

#### **Izjava o značaju dobra**

Povoljan, isturen položaj, strme padine i teška pristupačnost bili su odlični preduvjeti za osnivanje i nastanak utvrđenog, višeslojnog prapovijesnog naselja na Visu. Stanovništvo naselja pripadalo je krugu lasinjske kulture, koje je prvobitno stanovalo u zemunicama, a kasnije u nadzemnim pravokutnim kućama (dva horizonta lainjske kulture), da bi nositelji kostolačke populacije živjeli u kućama četverokutne osnove. Život naselja odvijao se i u kano-brončano doba (Ha A), a kraj naseljavanja može se najvjerojatnije smjestiti u kraj kasne bronce i početak željeznog doba (HaB- C1).

### **II – PRETHODNI POSTUPAK**

U postupku koji prethodi donošenju konačne odluke o proglašenju izvršen je uvid u:

- dokumentaciju o lokaciji imovine i sadašnjem vlasniku i korisniku dobra (kopiju katastarskog plana i zemljišnoknjižni izvadak),
- podatke o sadašnjem stanju i namjeni dobra, uključujući i opis i fotografije, podatke o oštećenjima tijekom rata, podatke o intervencijama na restauraciji ili drugoj vrsti radova na dobru itd.,
- povijesnu, arhitektonsku ili drugu dokumentarnu građu o dobru.

Prema odredbi članka V stavak 2. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i članka 37. Poslovnika o radu Povjerenstva, prije donošenja konačne odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom, Povjerenstvo će pružiti mogućnost vlasniku predloženog nacionalnog spomenika, podnositelju peticije, institucijama nadležnim za očuvanje naslijeđa, stručnim i znanstvenim institucijama, stručnjacima i znanstvenicima, kao i drugim

zainteresiranim licima da iznesu svoje stavove. Sukladno s time, Povjerenstvo je zatražilo:

- dopisom broj 05.2-35.2-5/13-29 od 20.03.2013. godine, zatražena je dostava stava putem Javnog poziva u vezi sa proglašenjem Arheološkog lokaliteta: Prapovijesno naselje na Visu, općina Derventa nacionalnim spomenikom BiH,
- dopisom broj 05.2-35.2-5/13-62 od 20.03.2013 godine, zatražena je dostava dokumentacije i stava u u vezi sa proglašenjem Arheološkog lokaliteta: Prapovijesno naselje na Visu, općina Derventa nacionalnim spomenikom BiH, od Općine Derventa (Načelnik), Organa uprave nadležnog za poslove urbanizma, Ministarstva za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju Republike Srpske, Republičkog zavoda za zaštitu kulturno-povijesnog i prirodnog naslijeđa Republike Srpske, Republičke uprave za geodetske i imovinsko-pravne poslove Banja Luka, Područna jedinica Derventa, Zavoda za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i športa, Zemaljskog muzeja u Sarajevu, Muzeja Republike Srpske i Regionalnog muzeja u Doboju.
- Obavijest da je Povjerenstvo pokrenulo postupak o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom, poziv vlasnicima i druga zainteresiranim fizičkim i pravnim osobama, tijelima ili institucijama da izlože svoja stajališta u vezi s proglašenjem dobra nacionalnim spomenikom, objavljeno je u "Službenom glasniku BiH", broj 74/13 od 24. 09. 2013. godine

Nakon toga, Povjerenstvu je dostavljena sljedeća dokumentacija:

- dopisom broj: 01-51/13, od 21.03.2013. godine, Muzej u Doboju dostavio podatke kojima raspolaže o predmetnom dobru (o sprovedenim arheološkim istraživanjima, artefaktima smještenim u Muzeju – inventarni brojevi s arheoloških istraživanja iz 1958.–1959. godine: 001-1122 i inventarne brojeve s arheoloških istraživanja od 1963.–1964.: 3108-3995), koordinate lokaliteta i popis literature u kojoj je objavljivan),
- dopisom broj: 07-40-4-981-1/13 od 25.03.2013. godine Zavod za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i športa, obavijestio je Povjerenstvo da dobro nije bilo zaštićeno, prema evidenciji Zavoda za zaštitu kulturno-povijesnog i prirodnog naslijeđa BiH,
- dopisom broj: 07-36-36/13, od 26.03.2013. godine Odjeljenje za prostorno uređenje, Općina Derventa, obavijestilo je Povjerenstvo da Općina Derventa ne raspolaže traženom dokumentacijom,
- dopisom broj: 21.19 /052.1-5- 86/13, od 09.04.2013. godine, Republička uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove Banja Luka, Područna jedinica Derventa obavijestila je Povjerenstvo da je potrebno izvršiti identifikaciju na licu mjesta za dostavljanje traženih podataka,
- dana 20.09. 2013. godine suradnik Povjerenstva je, prije izlaska na teren, posjetio i identificirao dobro u Republičkoj upravi za geodetske i imovinsko-pravne poslove Banja Luka, Područna jedinica Derventa, nakon čega je suradniku data potrebna dokumentacija,
- do mementa donošenja odluke nije dobijen stav vlasnika.

Na temelju uvida u prikupljenu dokumentaciju i stanje dobra utvrđeno je sljedeće:

#### Lokacija dobra

Gradina Vis nalazi se oko 9 km zračne linije, jugoistočno od Dervente, na nadmorskoj visini od 255 m (najviša prema Google Earthu), zemljopisnoj širini 44° 54' 46", zemljopisnoj dužini 17°58' 36".

Nacionalni spomenik se nalazi na parcelama označenim kao kao k.č. 1313 i k.č. 1314 (novi premjer), posjedovni list broj 316, k.č. 1315 (novi premjer), posjedovni list broj 926, k.č. 1316 (novi premjer), posjedovni list 171, k.č. 1279/1 (novi premjer), posjedovni list broj 120, k.č. 1279/2 (novi premjer), posjedovni list 932, k.č. 1284/1 i 1284/2 (novi premjer), posjedovni list 632 i k.č. 1336 (novi premjer), posjedovni list 109, k.o. Modran, općina Derventa, Republika Srpska, Bosna i Hercegovina.

### Povijest dobra

Prvo stanovništvo na ovom lokalitetu pripadalo je krugu lasinjske kulture, koje je prvobitno stanovalo u zemunicama, a kasnije u nadzemnim pravokutnim kućama.<sup>1</sup>

Građevine nositelja kostolačke kulture imale su četverokutnu osnovu, a izgleda da su zatekli očuvane temelje starijih građevina.

Prema B. Beliću lasinjska kultura je imala dva horizonta (prvotno stanovanje u zemunicama, kasnije u nadzemnim pravokutnim kućama).<sup>2</sup> Lokaliteti lasinjske kulture s kojima se se Vis može porediti su Zemunica u Radovskoj kod Banja Luke i Visoko brdo u Lupljanici kod Dervente. Područje sjeverne Bosne, između rijeka Une i Bosne, također je pripadalo navedenoj kulturi. U smjeru istoka, prema rijeci Drini nailazilo se samo na tragove, i to u Grbači pored Matića i Gornjoj Tuzli (lokaliteti koji, dakle, ne pripadaju lasinjskoj kulturi u pravom smislu).

Kostolačka kultura, iako se nalazila odmah iznad kulturnog lasinjskog sloja, nije imala nikakvih veza s potonjom, što jasno ukazuje da su Vis nastanili novi stanovnici. Lokaliteti čiste kostolačke kulture su Pivnica kod Odžaka i Gornje polje kod Obra (Kakanj), iz čega se nameće zaključak da se radilo o prodoru kostolačke kulture dolinom rijeke Bosne, slijedeći put od sjevera ka jugu.<sup>3</sup>

Prema oblicima posuda, određenih tehnika ornamentiranja i motiva (facetiranje i kaneliranje oboda i ramena posuda), Vis se vezuje za kulturu polja sa žarama, čiji elementi čine njenu bazu, na način, da osnivanje Visa treba pripisati predstavnicima kulture pola sa žarama ili nekoj drugoj bliskoj grupi.<sup>4</sup>

Važan kulturni fenomen odražavao se u formama i ornamentima na keramici, koji se može dovesti u vezu sa "brončanim dobom Panonije", odnosno, za grupu Vatin i Dubovac-Žuto brdo, te objasniti kao rezultat tih utjecaja.<sup>5</sup>

Dva horizonta lokaliteta imala su mnogobrojne zajedničke crte, ali su se, u mlađem horizontu, na ramenima vrčeva pojavile *X drške*, ujedno najznačajnije za determiniranje u kronološkom smislu. Vaze su, generalno, bile dekorirane finim geometrijskim ornamentom uz primjenu bijele inkrustacije.<sup>6</sup>

---

<sup>1</sup> Branko, Belić. Vis, Modrana, Derventa- višeslojno praistorijsko nalazište. U Arheološki pregled 6. Beograd: 1964., str.23.

<sup>2</sup> Marić, Zdravko. *Vis près de derventa: site préhistorique à plusieurs couches*. U Époque préhistorique et protohistorique en Yougoslavie (ed) Grga Novak. Société archéologique de Yougoslav. Beograd, 1971.str. 76.

<sup>3</sup> Marić, Zdravko. Nav.dj. Beograd: 1971. str. 76.

<sup>4</sup> Marić, Zdravko. Nav.dj. Beograd: 1971. str. 77.

<sup>5</sup> Marić, Zdravko. Nav.dj. Beograd: 1971. str. 77.

<sup>6</sup> Marić, Zdravko. Nav.dj. Beograd: 1971. str. 77.

U keramičkom repertoaru Visa izostao je "turban" ukras, dobro poznat u klasičnoj kulturi polja sa žarama i na većini lokaliteta sjeverne Bosne. Kako je na Visu česta uporaba geometrijskih motiva u kombinaciji s bijelom inkrustacijom, a takav način je potpuno stran kulturi polja sa žarama, postaje jasno da ovdje ne treba računati samo na utjecaj potonje, nego i na značajan udio (forme i oblika) neke druge kulturne komponente (vezane za centralnu Bosnu i "brončano doba Panonije"), koja je istovremeno s kulturom polja sa žarama, formirala kulturni aspekt lokaliteta.<sup>7</sup>

Prvotnom istragom Z. Marića, bilo je konstatirano da su Visu najsirodnija naselja datirana gotovo isključivo u HaA period (kasno brončano doba)<sup>8</sup> ili u vrijeme koje se neposredno naslanja na ovaj period. Za utvrđivanje vremena nastanka naselja na "naseljenom prostoru 1" može pomoći utvrđivanje veza sa Baierdorf-Velatice grupom, vatinsikom grupom i veze s grobom HaA perioda iz Jezerina. Sve ove grupe vežu se za stariji kulturni horizont Visa. No i nalazi kulture koje se dovode u vezu s mlađim kulturnim horizontom, ukazuju uglavnom na HaA period. Ovakva situacija je svakako rezultat nedovoljne kronološke izdiferenciranosti brončanodobne keramike. U svakom slučaju početak života na "naseljenom prostoru 1" na Visu trebalo bi staviti negdje u prvu polovinu HaA perioda.

Za utvrđivanje vremena prestanka života ovog naselja najbolje nam mogu poslužiti srodnosti s tešanjским nalazom, najstarijim grobovima u Donjoj Dolini i nalazi željezne troske. Tešanjski nalaz nesumnjivo spada u krug HaB perioda, koji se prema ornamentima na keramici i metalu veže za mlađi kulturni horizont Visa i vjerojatno je istovremen s najmlađim slojem.<sup>9</sup> Najstariji grobovi iz Donje Doline vjerojatno su mlađi od tešanjskog nalaza i prema tome vjerojatno mlađi i od slojeva Visa. Željezna troska može se dovesti u vezu sa posljednjom fazom života u naselju, tako da njegov kraj nije daleko od početka željeznog doba. Kraj naseljavanja bi se morao staviti negdje oko kraja HaB perioda.<sup>10</sup>

*Kronologija naselja na Visu*<sup>11</sup> :

- Vis A (lasinjska kultura) - eneolitik<sup>12</sup>
- Vis B (kostolačka kultura) - kasni eneolitik
- Vis C1 – kasno brončano doba (Ha A)
- Vis C2 – kasno brončano doba i početak željeznog doba (Ha B-C1).

## 2. Opis dobra

Vis je naziv brda u obliku jezika s kotom 268 na samom nosu.<sup>13</sup> Desetak kilometara sjeverno od Visa proteže se posavska ravnica. Svojom isturenosću, strmim padinama i priličnom visinom, Vis je sam po sebi teško pristupačan, te je zbog toga i predstavljao najpodesnije mjesto za osnivanje utvrđenog prapovijesnog

---

<sup>7</sup> Marić, Zdravko. Nav.dj. Beograd: 1971. str. 78.

<sup>8</sup> Marić, Zdravko. *Vis kod Dervente, naselje kasnog bronzanog doba*. U GZM XV.–XVI. (n.s.), Sarajevo:1961., str. 167.

<sup>9</sup> Marić, Zdravko. Nav. dj. Sarajevo:1961., str.151.

<sup>10</sup> Marić, Zdravko. Nav. dj. Sarajevo:1961., str.167.

<sup>11</sup> Marić, Zdravko. Nav. dj. Beograd: 1971., str.76.

<sup>12</sup> Eneolitik u BiH uglavnom zahvata treći milenij (Čović, Borivoj (ur.). Arheološki leksikon BiH, TOM 2, Sarajevo, 1988.,str.20).

<sup>13</sup> Marić, Zdravko. Nav. dj. Sarajevo:1961., str.167.

naselja koje se moglo i u slučaju opasnosti lako braniti. Blizina vode, također, je uvjetovala nastanak naselja na ovom mjestu.

Na prvi pogled zapažalo se dosta nisko izduženo uzvišenje na prilazu brdu i kanal ispred uzvišenja. I uzvišenje, kao i kanal, postavljeni su popriječno na prilaz brdu, zatvarajući ga s one strane s koje se najlakše moglo prići, što je navelo na zaključak da se radi o bedemu, koji je štitio prilaz naselju. Bedem se vjerovatno pružao cijelom širinom Visa (nije svugdje bio vidljiv).<sup>14</sup>

U vrijeme kada su njive bile izorane i kada na njima nije bilo vegetacije, na lokalitetu su primjećene dvije crne mrlje, s dosta površinskih nalaza. Predstavljale su kulturni sloj i nazvane "naseljeni prostor 1 i 2". "Naseljeni prostor 1" nalazio se neposredno iza bedema, a "naseljeni prostor 2", na najuzvišenijem dijelu Visa, gdje su 1957. godine provedena probna sondažna istraživanja (sonda dimenzija 2x1), koja su pokazala da ovdje kulturni sloj nije bio debeo.

"Naseljeni prostor 1" istraživan je 1958. godine, kada su otkrivena tri kvadranta (A, B i C), dimenzija 5x5.

#### *Kvadrant A.*

Sloj debele ilovače obuhvatao je južnu polovinu kvadranta, a ispod se nalazio tanki kulturni sloj sa starijim arheološkim materijalom.<sup>15</sup> Na dubini od oko 50 cm naišlo se na vatrište, omeđeno kamenjem, a unutar i oko njega, nađeno je dosta životinjskih kostiju. Pored ognjišta nađen je i žrvanj.

#### *Kvadrant B*

Već na dubini od 20 cm naišlo se na ostatke kamenog bedema, čija širina nije bila u potpunosti zahvaćena kvadratom B. Proširivanjem kvadrata ustanovilo se da je ostatak kamene konstrukcije i bedema širok oko 5 m i da je ležao na najstarijem kulturnom sloju.

#### *Kvadrant C*

Ovaj kvadrat dao je najpreglednije složene slojeve bez tragova oštećenja. Zbog bogatih nalaza i odlične stratigrafije kvadrant je poslužio za dobijanje najvjernije stratigrafske slike Visa. Tragovi arhitekture nisu pronađeni.

Krajem travnja 1959. godine izvršeno je iskopavanje samog bedema, u svrhu dobijanja podataka o konstrukciji i dataciji istog. Ustanovilo se da je tadašnja (za vrijeme iskopavanja) maksimalna visina iznosila oko 2 m, a čini se da ni u vrijeme uporabe nije bio znatno viši, jer nisu primijećeni tragovi oštećenja. Kamena konstrukcija predstavljala je jezgro bedema, građenog od zemlje. Kamenje je bilo uglavnom većih dimenzija, ovalnog oblika, povezanog ilovačom. Prije završetka gradnje bedema, pored njega, a djelomično i na njemu, stvarao se novi kulturni sloj, pri čemu je najdonji sadržavao elemente najstarijeg kulturnog horizonta Visa. Dakle, bedem je nastao nakon početka života u tzv. "naselju 1".<sup>16</sup> Keramika nađena tijekom istrage na bedemu odgovarala je keramici pronađenoj u kvadrantima A, B i C.

Kulturna i kronološka razmatranja mogla su se izvesti isključivo na temelju keramike, jer metalnih nalaza, izuzev brončanog dvospiralnog privjeska i željeznog noža, nije nađeno. Pronađeni su sljedeći keramički oblici *starijeg kulturnog horizonta*<sup>17</sup> (**Vis I**):

<sup>14</sup> Marić, Zdravko. Nav. dj. Sarajevo:1961., str. 151.

<sup>15</sup> Marić, Zdravko. Nav. dj. Sarajevo:1961., str. 152.

<sup>16</sup> Marić, Zdravko. Nav. dj. Sarajevo:1961., str. 155.

<sup>17</sup> Marić, Zdravko. Nav. dj. Sarajevo:1961., str. 156.



- *lonci*: najveći broj fragmenata pripadao je dobro pečenim trbušastim loncima s izvaćenim obodom bez vrata, grube fakture, uglavnom svijetlije smeđe nijanse; često se javlja ornament u vidu nalijepljene plastične trake s otisaima prstiju,
- *zdjele*: zastupljene u velikom broju na lokalitetu Visa, odmah iza lonaca (konusne zdjele sa zadebljanim facetiranim obodom, zdjele s malo uvučenim zadebljanim i zaobljenim obodom, zdjele s blago izvijenim obodom - u malom broju i tip posude sa izvijenim facetiranim obodom i sa dvije facetirane drške, također u malom broju),
- *čaše*: pod ovim nazivom obuhvaćene su sve manje posude poluloptastog oblika, a zbog manjih dimenzija, ovdje su ubrojane i posude slične zdjelama, nađene u velikom broju; uglavnom su grubo obrađene, smeđe boje, a razlikuju se samo po profilaciji oboda,
- *žlice*: posude s vertikalno postavljenom drškom na obodu, zastupljene u manjem broju; imaju ovalan ili uglat presjek drške; površina dobro uglačana, smeđe ili sive boje,
- *vrčevi*: fragmenat posude sjajno uglačane površine, crne boje, s drškom (vjerojatno tip vrča s dvije drške na obodu), bikonusne posude i posude s cilindričnim vratom (u manjem broju).

U sloju III pronađeno je svega dvanaest fragmenata finije ornamentiranih posuda: pretežno snopovi plitkih ili dubokih linija, izvedenih tupim predmetom, često u cik-cak motivu. Inkrustacija je rijetka i javlja se vjerojatno pri kraju ove faze.

U **mlađem kulturnom horizontu (Vis II)** javljaju se uglavnom isti tipovi posuda, neki stariji nestaju, a novi se pojavljuju. Veća razlika između starijeg i mlađeg horizonta javila se u ornamentiranju keramike. Lonci i zdjele uglavnom oblicima odgovaraju onima iz starijeg horizonta, ali mnoge od zdjela sa zaobljenim obodom su u mlađem horizontu – više, a poprimile su i poluloptast izgled. Broj zdijela s facetiranim zaobljenim obodom se smanjio, a obodi su češće ukrašeni kosim kanelurama. Novost su predstavljale zdjele s uvučenim nezaobljenim obodom, fine izrade i uglačane površine s kaneliranim ukrasom na ramenu ili obodu. Rijetko su se javljale oštro profilirane zdjele. Čaše su bile znatnije zastupljene i raznovrsnije u ovom horizontu, kao i žlice koje su se razlikovale od starijih po obliku i debljini drške (tanje i nefacetirane). Vrčevi su bili zastupljeni u puno većem broju, a zbog oblika, ornamenta i «X» drške, predstavljaju jednu od najvažnijih karakteristika keramike mlađe faze na Visu. Mlađem horizontu pripadao je veliki broj pršljenova, nejednakih oblika.<sup>18</sup> Zanimljiv je nalaz koštane narukvice, s urezanim ornamentom ribljih rebara (ili borove grančice). Analiza nađene troske pokazala je da se u ovom slučaju radilo o troski koja je bila odbačena nakon primitivnog dobijanja željeza iz željezne rude hematita i limonita.

Kasnijim obilaskom lokaliteta konstatirano je postojanje *starijih slojeva*.<sup>19</sup> Istraživanjima (1963. i 1964. godine) na južnom i zapadnom dijelu platoa uzvišenja, otkriveni su tragovi naselja *lasinjske* i *kostolačke kulture*, a u gornjim slojevima tragovi *Urnenfelder kulture (kulutra polja sa žarama)*.

<sup>18</sup> Marić, Zdravko. *Nav. dj.* Sarajevo:1961., str. 160.

<sup>19</sup>Branko, Belić. *Nav. dj.* Beograd: 1964.,, str.23.

### 3. Dosadašnja zakonska zaštita

U Prostornom planu BiH do 2000. godine lokalitet Vis kod Dervente uvršten je kao zaštićen spomenik *I kategorije*, gdje je u napomeni nevedeno da se radi o lokalitetu gradinskog tipa, južno-bosanske grupe, koja predstavlja razvijenu bakrenu metalurgiju i keramiku.<sup>20</sup>

Arheološki lokalitet Vis zaveden je u Arheološkom leksikonu BiH, pod nazivom: Vis, Modran - Gradina, Derventa<sup>21</sup>, kao tipično gradinski s nalazima iz eneolitika s naseljima lasinjske, kostolačke i vučedolske kulture, kao i iz brončanog i ranog željeznog doba (Ha A2-B3).

### 4. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

Probno iskopavanje na Visu kod sela Gradine, 1957. godine pokazalo je da bi sistematsko iskopavanje ovog lokaliteta moglo dati vrijedne podatke o stanovnicima brončanog doba Sjeverne Bosne. Zbog toga je organizirano manje sistematsko iskopavanje u rujnu 1958. godine i u travnju 1959. godine.

Oba iskopavanja financirao je Zavičajni muzej u Doboju. Arheološkim radovima rukovodio je Zdravko Marić, uz pomoć Olivere Čulibrk, tadašnje direktorice Zavičajnog muzeja iz Doboja.

Sistematska arheološka istraživanja vršena su 1963. i 1964. godine, na prostoru koji je obuhvatio 192 m kvadratna. Istraživanjima na južnom i zapadnom dijelu platoa uzvišenja, otkriveni su tragovi naselja lasinjske i kostolačke kulture, a u gornjim slojevima tragovi Urnenfelder kulture (kulutra polja sa žarama). Istraživanja je vodio Branko Belić, a istima su povremeno prisustvovali Katarina Petrović, tadašnja direktorica Brodskog posavlja iz Slavenskog Broda, Ivan Vuković, tadašnji kustos iz Zavičajnog muzeja Travnik i Alojz Benac, tadašnji direktor zemaljskog muzeja u Sarajevu.

### 5. Sadašnje stanje dobra

Uvidom na lokalitetu, koji je obavljen dana 20.09.2013. godine, ustanovljeno je sljedeće:

- suradnik povjerenstva nije mogao pristupiti uvidu na terenu (lokalitetu) zbog vjerovatnoće da je isti miniran (prema karti: područje Doboja – kontaminiranost minama, koju je Povjerenstvu proslijedio Aleksandar Jašarević, arheolog kustos Muzeja Doboja, te mu se ovom prigodom zahvaljujemo),
- lokalitet fotografiran s lokalnog pristupnog puta (južna strana) i s puta Doboja-Derventa,
- postavljena GSM bazna stanica.

### 6. Specifični rizici

Potencijalno minirano (prema karti: područje Doboja – kontaminiranost minama).

<sup>20</sup> Redžić, Husref (ur.). Prostorni plan Bosne i Hercegovine, Faza "B" – Valorizacija, Prirodne i kulturno-historijske vrijednosti. Sarajevo: Institut za arhitekturu, urbanizam i prostorno planiranje arhitektonskog fakulteta u Sarajevu, 1980., str. 35.

<sup>21</sup> Borivoj, Čović (ur.). Arheološki leksikon BIH, TOM 2, Sarajevo, 1988., str. 68 (04.110).

### III – ZAKLJUČAK

Primjenjujući Kriterije za proglašenje dobara nacionalnim spomenicima ("Službeni glasnik BiH" br. 33/02 i 15/03), Povjerenstvo donosi odluku kao u dispozitivu. Odluka je zasnovana na sljedećim kriterijima:

#### A) Vremensko određenje

(dobra nastala od prapovijesti do 1960. godine)

#### B) Povijesna vrijednost

(veza građevine, cjeline ili područja sa povijesnom ličnošću ili značajnim događajem u povijesti)

- C. umjetnička i estetska vrijednost
- iii. proporcije
- v. vrijednost detalja.

#### D. Čitljivost (dokumentarna, znanstvena, obrazovna vrijednost)

- ii. svjedočanstvo o povjesnim mijenama,
- iv. svjedočanstvo o određenom tipu, stilu ili regionalnom maniru,
- v. svjedočanstvo o tipičnom načinu života u određenom razdoblju.

Sastavnim dijelom ove odluke su:

- posjedovno–vlasnička dokumentacija
- Republička uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove Banja Luka, Područna jedinica Derventa, dostavila je Povjerenstvu kopiju katastarskog plana i prijepis posjedovnog lista,

- fotodokumentacija (fotografije sa terena načinjene 20.09.2013. godine, fotoaparatom Canon 1000 D).

#### Korištena literatura

Tijekom vođenja postupka proglašenja dobra nacionalnim spomenikom BiH, korištena je sljedeća literatura:

1961. Marić, Zdravko. *Vis kod Dervente, naselje kasnog bronzanog doba*. U GZM XV-XVI (n.s.), Sarajevo: 1961.
1964. Belić, Branko. *Vis, Modrana, Derventa- višeslojno praistorijsko nalazište*. U Arheološki pregled 6. Beograd: 1964.
1971. Marić, Zdravko. *Vis près de derventa: site préhistorique à plusieurs couches*. U Époque préhistorique et protohistorique en Yougoslavie (ed) Grga Novak. Société archéologique de Yougoslav. Beograd, 1971.
1980. Redžić, Husref (ur.). *Prostorni plan Bosne i Hercegovine, Faza „B“ – Valorizacija, Prirodne i kulturno-historijske vrijednosti*. Sarajevo: *Institut z arhitekturu, urbanizam i prostorno planiranje arhitektonskog fakulteta u Sarajevu*, 1980.
1988. Čović, Borivoj (ur.). *Arheološki leksikon BIH, TOM 2*, Sarajevo, 1988.
1988. Čović, Borivoj (ur.). *Arheološki leksikon BIH, TOM 1*, Sarajevo, 1988.

**Nositelj istraživanja i izrade Prijedloga odluke:**  
*Silvana Čobanov, diplomirani arheolog i profesor  
francuskog jezika i književnosti, suradnik za arheologiju  
u Povjerenstvu za očuvanje nacionalnih spomenika*